SCIENCE CONNECTS PEOPLE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF

2026 / No. 1(1)

Contemporary Pedagogical and Philological Research

ZAMONAVIY TA’LIM JARAYONIDA PEDAGOGIK MAHORAT VA TARBIYAVIY FAOLIYATNING O‘ZARO UYG‘UNLIGI

Bobomurodova Yulduz SHaydullo qizi

Ta’lim yo‘nalishi: Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim jarayonida pedagogik mahorat va tarbiyaviy faoliyatning o‘zaro uyg‘unligi, pedagog shaxsining ta’lim-tarbiya jarayonidagi o‘rni hamda kasbiy kompetensiyasining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, pedagogik mahoratning asosiy tarkibiy qismlari, bolalar va o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatish, ularda axloqiy fazilatlar, mustaqil fikrlash, mas’uliyat va ijtimoiy faollikni shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Maqolada tarbiyaviy faoliyat samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va individual yondashuvning ahamiyatiga alohida e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: pedagogik mahorat, ta’lim, tarbiya, pedagog, kasbiy kompetensiya, axloqiy tarbiya, pedagogik texnologiya, individual yondashuv, innovatsiya.

Аннотация. В данной статье рассматривается взаимосвязь педагогического мастерства и воспитательной деятельности в современном образовательном процессе, роль личности педагога в обучении и воспитании, а также значение его профессиональной компетентности. Анализируются основные компоненты педагогического мастерства, эффективное взаимодействие с детьми и учащимися, формирование нравственных качеств, самостоятельного мышления, ответственности и социальной активности. Особое внимание уделяется значению современных педагогических технологий, интерактивных методов и индивидуального подхода в повышении эффективности воспитательной деятельности.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, образование, воспитание, педагог, профессиональная компетентность, нравственное воспитание, педагогические технологии, индивидуальный подход, инновации.

Abstract. This article examines the relationship between pedagogical excellence and educational activities in the modern learning process. It highlights the role of a teacher's personality in education and upbringing, as well as the importance of professional competence. The main components of pedagogical excellence, effective communication with children and students, and the development of moral values, independent thinking, responsibility, and social activity are analyzed. Particular attention is paid to modern educational technologies, interactive teaching methods, and individual approaches as important factors in improving the effectiveness of educational activities.

Keywords: pedagogical excellence, education, upbringing, teacher, professional competence, moral education, pedagogical technologies, individual approach, innovation.

Kirish

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti ta'lim tizimining rivojlanishi, yosh avlodning bilimli, ma'naviy yetuk va barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishi bilan chambarchas bog'liq. Har qanday davlatning kelajagi, avvalo, uning yosh avlodiga berilayotgan ta'lim va tarbiya sifatiga bog'liqdir. Shu sababli ta'lim jarayonida nafaqat bilim berish, balki insoniy fazilatlarni shakllantirish, mustaqil fikrlashga o'rgatish va ijtimoiy hayotga tayyorlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Ta'lim va tarbiya bir-biridan ajralmas jarayonlardir. Ta'lim insonning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirsa, tarbiya uning ma'naviy-axloqiy dunyosi, xulq-atvori va hayotiy qarashlarini shakllantiradi. Ushbu ikki jarayonning samarali tashkil etilishida pedagogning kasbiy mahorati alohida ahamiyat kasb etadi.

Pedagog nafaqat bilim beruvchi mutaxassis, balki yosh avlod uchun namuna bo‘ladigan, ularning dunyoqarashi va shaxsiy rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi tarbiyachidir. Shuning uchun zamonaviy pedagogdan chuqur bilim, yuksak madaniyat, pedagogik odob, psixologik bilim va ijodkorlik talab etiladi.

Maqolaning maqsadi zamonaviy ta’lim jarayonida pedagogik mahoratning tarbiyaviy faoliyat samaradorligiga ta’sirini o‘rganish hamda pedagog faoliyatini takomillashtirishga doir tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

1. Pedagogik mahorat tushunchasi va uning asosiy tarkibiy qismlari

Pedagogik mahorat — bu pedagogning o‘z kasbiy faoliyatini yuqori saviyada tashkil etishi, ta’lim oluvchilar bilan samarali muloqot qilishi, bilim va tarbiyani uyg‘unlashtira olishi hamda pedagogik vaziyatlarga to‘g‘ri yondashish qobiliyatidir.

Pedagogik mahorat faqatgina nazariy bilimlarga ega bo‘lish bilan cheklanmaydi. U bilimlarni amaliyotda qo‘llay olish, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ta’lim jarayonini to‘g‘ri rejalashtirish va samarali tashkil etishni ham o‘z ichiga oladi.

Pedagogik mahoratning muhim tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

1. Pedagogik bilimdonlik. Pedagog o‘z fanini, ta’lim metodikasini, yosh psixologiyasi va pedagogika asoslarini chuqur bilishi zarur. Bu bilimlar unga ta’lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish imkonini beradi.

2. Pedagogik muloqot madaniyati. Pedagogning bolalar, ota-onalar va hamkasblar bilan samimiy, hurmatga asoslangan munosabati ta’lim-tarbiya samaradorligini oshiradi. Muloqot jarayonida pedagog tinglash, tushunish, fikrni aniq ifodalash va muammoli vaziyatlarni tinch yo‘l bilan hal qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

3. Pedagogik takt. Pedagogik takt — bu turli vaziyatlarda bolaga nisbatan to‘g‘ri munosabatni tanlay olish, uning shaxsiyatini hurmat qilish va pedagogik odob qoidalariga rioya etishdir.

SCIENCE CONNECTS PEOPLE

4. Pedagogik ijodkorlik. Har bir bola o‘ziga xos qobiliyat va qiziqishlarga ega. Shu sababli pedagog mashg‘ulotlarni tashkil etishda yangicha usullardan foydalanishi, bolalarning qiziqishini oshiradigan ijodiy topshiriqlarni ishlab chiqishi lozim.

5. Pedagogik refleksiya. Bu pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilishi, yutuq va kamchiliklarini aniqlashi hamda kelgusidagi faoliyatini takomillashtirishga intilishidir.

Mazkur tarkibiy qismlar birgalikda pedagogning kasbiy salohiyatini belgilaydi. Ularning rivojlanishi ta’lim-tarbiya jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

2. Tarbiyaviy faoliyatda pedagog shaxsining o‘rni

Tarbiya inson shaxsini shakllantirishga qaratilgan murakkab va uzluksiz jarayondir. Bolaning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari, xulq-atvori va atrofdagilarga munosabati tarbiya jarayonida rivojlanadi.

Tarbiyaviy faoliyatning samaradorligi ko‘p jihatdan pedagogning shaxsiy fazilatlariga bog‘liq. Pedagog o‘z xatti-harakati, muomalasi va odobi bilan bolalarga namuna bo‘lishi kerak. Chunki bolalar ko‘pincha kattalarning so‘zlaridan ko‘ra ularning amaliy harakatlariga ko‘proq e’tibor beradilar.

Pedagog tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratishi lozim:

- Bolalarda odob-axloq va o‘zaro hurmat tuyg‘usini shakllantirish.
- Vatanga muhabbat va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash.
- Mehnatsevarlik, mas’uliyat va mustaqillikni rivojlantirish.
- Tabiatga ehtiyotkorona munosabatni shakllantirish.
- Jamoada ishlash va boshqalarning fikrini hurmat qilishga o‘rgatish.
- Bolalarda mehr-oqibat, do‘stlik va hamkorlik fazilatlarini rivojlantirish.

Ayniqsa, maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalar bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar alohida e’tibor talab qiladi. Chunki bu davrda bolaning dastlabki axloqiy tushunchalari, odatlari va ijtimoiy munosabatlari shakllana boshlaydi.

SCIENCE CONNECTS PEOPLE

Masalan, guruhda tashkil etiladigan jamoaviy o‘yinlar, ertaklar asosidagi suhbatlar, rolli o‘yinlar va ijodiy mashg‘ulotlar orqali bolalarda mehribonlik, do‘stlik, hamjihatlik va mas’uliyat kabi fazilatlarni rivojlantirish mumkin.

Bunda pedagog har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olishi, uning fikrini tinglashi va ijobiy xatti-harakatlarini rag‘batlantirishi muhimdir.

3. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning tarbiya jarayonidagi ahamiyati

Hozirgi davrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ta’lim tizimiga ham katta o‘zgarishlar olib kirmoqda. An’anaviy ta’lim usullari bilan bir qatorda interfaol metodlar, multimedia vositalari va raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda.

Zamonaviy pedagog ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda faqat tayyor bilimlarni yetkazib berish bilan cheklanmasligi kerak. U bolalarni mustaqil izlanishga, fikrlashga, savol berishga va o‘z qarashlarini ifodalashga undashi lozim.

Tarbiyaviy faoliyatda quyidagi interfaol metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi:

“Aqliy hujum” metodi. Ushbu metod orqali bolalar va o‘quvchilar muayyan mavzu yuzasidan o‘z fikrlarini erkin bildiradilar. Bu ularning mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvini rivojlantiradi.

“Klaster” metodi. Mavzuga oid tushunchalarni o‘zaro bog‘lash orqali bilimlarni tizimlashtirish imkonini beradi.

“Rolli o‘yinlar” metodi. Turli hayotiy vaziyatlarni sahnalashtirish orqali bolalarda muloqot madaniyati, hamkorlik va ijtimoiy ko‘nikmalar rivojlanadi.

“Muammoli vaziyat” metodi. Bolalarga muayyan vaziyat taqdim etilib, uning yechimini mustaqil topish taklif qilinadi. Bu metod mas’uliyat, tahliliy fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

SCIENCE CONNECTS PEOPLE

“Loyiha metodi”. Bolalarning muayyan mavzu bo‘yicha mustaqil yoki jamoaviy faoliyat olib borishiga imkon yaratadi. Natijada ularda tashabbuskorlik va ijodkorlik shakllanadi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida mazkur metodlarni bolalarning yosh xususiyatlariga moslashtirish muhimdir. Masalan, “Yaxshilik nima?”, “Do‘stlik qanday bo‘ladi?”, “Tabiatni qanday asraymiz?” kabi mavzularda suhbat va o‘yinlar tashkil etish orqali tarbiyaviy maqsadlarga erishish mumkin.

Demak, zamonaviy pedagogik texnologiyalar pedagogning kasbiy mahoratini namoyon etish, ta’lim oluvchilarning faolligini oshirish va tarbiyaviy jarayonni mazmunli tashkil qilishda muhim vosita hisoblanadi.

4. Pedagogik mahorat va oila hamkorligining tarbiyaviy ahamiyati

Bola tarbiyasida pedagog bilan bir qatorda oilaning ham o‘rni beqiyosdir. Oila bolaning dastlabki tarbiya maskani bo‘lib, unda mehr-oqibat, hurmat, mas’uliyat va odob kabi fazilatlarning asoslari shakllanadi.

Ta’lim tashkiloti va oila o‘rtasidagi hamkorlik izchil yo‘lga qo‘yilsa, tarbiyaviy ishlar samaradorligi yanada oshadi. Pedagog ota-onalar bilan muntazam muloqot qilishi, bolaning rivojlanishi va xulq-atvori haqida fikr almashishi zarur.

Ota-onalar bilan hamkorlikning samarali shakllariga quyidagilar kiradi:

• Ota-onalar yig‘ilishlarini tashkil etish.

• Individual suhbatlar va maslahatlar o‘tkazish.

• Ochiq mashg‘ulotlar va tarbiyaviy tadbirlarga ota-onalarni jalb qilish.

• Oilaviy ijodiy loyihalarni tashkil etish.

• Bolaning rivojlanishi yuzasidan muntazam fikr almashish.

Masalan, “Oilam — mening faxrim”, “Birgalikda kitob o‘qiymiz”, “Tabiatni asraylik” kabi loyihalar orqali ota-onalar va bolalarning hamkorlikdagi faoliyatini rivojlantirish mumkin.

Pedagog ota-onalar bilan ishlashda hurmat, samimiylik va hamkorlik tamoyillariga amal qilishi lozim. Ota-onalarni tarbiya jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish bolaning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi.

5. Pedagogik mahoratni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari

Zamonaviy ta’lim tizimida pedagogning kasbiy mahoratini doimiy ravishda rivojlantirib borishi muhim ahamiyatga ega. Chunki ta’limga qo‘yilayotgan talablar, pedagogik texnologiyalar va jamiyat ehtiyojlari muntazam o‘zgarib bormoqda.

Pedagogik mahoratni rivojlantirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq:

Birinchidan, pedagog o‘z ustida muntazam ishlashi, yangi pedagogik adabiyotlarni o‘rganishi va kasbiy bilimlarini boyitib borishi zarur.

Ikkinchidan, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirishi kerak. Raqamli resurslardan to‘g‘ri foydalanish mashg‘ulotlarni qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Uchinchidan, pedagogik muloqot madaniyatini takomillashtirish lozim. Bolalar bilan samimiy munosabat o‘rnatish, ularning fikrini tinglash va individual xususiyatlarini hurmat qilish pedagogik faoliyatning muhim shartidir.

To‘rtinchidan, pedagog o‘z faoliyatini muntazam tahlil qilib borishi kerak. O‘z-o‘zini baholash, hamkasblar tajribasini o‘rganish va metodik birlashmalarda ishtirok etish kasbiy rivojlanishga xizmat qiladi.

Beshinchidan, ta’lim-tarbiya jarayonida insonparvarlik, adolat, bag‘rikenglik va individual yondashuv tamoyillariga amal qilish zarur.

Shu bilan birga, pedagogning kasbiy mahoratini oshirishda seminarlar, treninglar, mahorat darslari, ilmiy-amaliy konferensiyalar va tajriba almashish tadbirlari muhim o‘rin tutadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta’lim jarayonida pedagogik mahorat va tarbiyaviy faoliyat bir-biri bilan chambarchas bog‘lig bo‘lgan muhim jarayonlardir. Pedagogning kasbiy bilimi, muloqot madaniyati, pedagogik takti, ijodkorligi va shaxsiy namunasi ta’lim-tarbiya samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan hisoblanadi.

Tarbiyaviy faoliyatni samarali tashkil etish uchun pedagog har bir bolaning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, uning qobiliyatlarini rivojlantirishi hamda ijobiy fazilatlarini shakllantirishga e’tibor qaratishi lozim.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va oila bilan hamkorlik tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim tizimida bolalarning dastlabki ijtimoiy, axloqiy va ma’naviy ko‘nikmalarini shakllantirishda pedagogning o‘rni katta ahamiyatga ega.

Maqola asosida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirishga qaratilgan amaliy seminar va treninglarni muntazam tashkil etish.

2. Ta’lim-tarbiya jarayonida interfaol va innovatsion metodlardan keng foydalanish.

3. Har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish.

4. Oila va ta’lim tashkiloti o‘rtasidagi hamkorlikni yanada mustahkamlash.

5. Pedagoglarda kasbiy refleksiya, ijodkorlik va muloqot madaniyatini rivojlantirish.

Ushbu vazifalarning izchil amalga oshirilishi ta’lim sifatini oshirish, ma’naviy yetuk va mustaqil fikrlaydigan yosh avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637, 2020-yil 23-sentabr.

2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent, 2006.

3. Mavlonova R. va boshqalar. Pedagogika. - Toshkent: O‘qituvchi, 2001.

4. Hasanboyev J. va boshqalar. Pedagogika. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2009.

5. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. - Toshkent.

6. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. - Toshkent, 2010.

7. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. - Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2011.

8. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar.

9. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. - Paris, 2017.

10. Dewey J. Democracy and Education. - New York, 1916.